

ДІЯЛЬНІСТЬ СПОРТИВНО-ФІЗКУЛЬТУРНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ "СОКІЛ" НА РІВНЕНЩИНІ у 1920-1939 рр.

Проведене дослідження показало активну діяльність організації "Сокіл" на Рівненщині в 1920-1939 роках, результатом якої стало створення до двадцяти сокольських патріотичних організацій, зокрема в Рівному, Дубно, Здолбунові, Квасиліві та Мирогощі. Активна діяльність Соліського руху виявилися одним із важливих інструментів формування політичної свідомості населення, а відтак, впливу на суспільно-політичне життя Рівненщини, сприяли розбудові громадянського суспільства, зокрема зростанню політичної та фізкультурно – оздоровчої культури соціуму.

Ключові слова: Фізична культура, історія, Рівненщина, суспільство, Сокольський рух, спортивний рух, гімнастичні товариства, патріотичне виховання, сокольські зібрання.

Постановка проблеми. В процесі історичного розвитку суспільства неабияка роль завжди належала фізичній культурі та спорту, як соціальній підсистемі, яка володіючи власними цінностями, функціями та закономірностями розвитку, щільно пов'язана з усіма сторонами суспільного життя людей: політикою, ідеологією, культурою, освітою.

Зважаючи на це, дослідження діяльності та розвитку спортивно-фізкультурних організацій стає актуальним. Особливий інтерес викликає діяльність організації "Сокіл", яка відіграла вагомую роль у національно-патріотичному вихованні західноукраїнського населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Діяльність гімнастичних і спортивних товариств до 1939 року знайшла своє відображення у працях багатьох сучасних науковців, зокрема аспектам діяльності українського січового руху присвячені наукові праці П. Арсенича, О. Вацеби, Б. Трофим'яка, Б. Савчука та ін. Історичні аспекти розвитку спорту на Волині були предметом дослідження А. Цюся, Е. Приступи, В. Завадського, В. Добринського та ін.

Аналіз літературних джерел показав, що, незважаючи на велику кількість інформації про розвиток фізичної культури та спорту на "анексованих" українських землях (що знаходились під владою Польщі), недостатньо висвітлені дані, що стосуються розвитку громадської спортивної організації "Сокіл" на Рівненщині в період 1920-1939р.

Мета дослідження – історичний аналіз розвитку сокольського руху на Рівненщині в 1920-1939 роках ХХ століття.

Методи й організація дослідження. У праці використовувався метод теоретичного аналізу й узагальнення інформації. У дослідженні використовувались архівних фонди. Значна кількість проаналізованих літературних джерел була видана чеською мовою; їх переклад самостійно виконав автор роботи.

Виклад основного матеріалу роботи. Український сокольський рух зародився на теренах Східної Галичини у 90-х роках ХІХ ст, як прототип чеського та польського сокольства. Ідею створення чеського спортивного товариства, яке разом із фізичним вихованням пробудило національну свідомість та сприяло національно-патріотичному вихованню молоді, проголосив відомий чеський суспільний діяч Мирослав Тирш. Так, у лютому 1862 р. у Празі виникло перше товариство "Сокіл". Згодом аналогічні організації були створені і серед інших слов'янських народів [2, 3, 4].

Під час Першої світової війни Рівне тривалий час було прифронтовим містом. У період з 1917 р. по 1920 р. Рівне почергово перебувало під владою австро-німецьких, польських та більшовицьких окупаційних військ.

Після громадянської війни, в 1921 році за Ризьким договором Рівненщина знову відійшла до Польщі, була частиною Волинського воєводства Польщі до 1939 року.

На Рівненщині, землі якої після першої світової війни, перейшли до Польщі, виникло до двадцяти сокольських патріотичних організацій, зокрема в Рівному, Дубно, Здолбунові, Квасиліві та Мирогощі. Рівненські осередки сокольських організацій зуміли зорганізувати декілька спортивних змагань та виступів членів своїх організацій, в яких прийняло участь близько 4200 учасників, в тому числі 2700 членів учнівської молоді. Про цю подію згадується у Волинському тижневику "Голос Волині" де була написана стаття під заголовком "На сторожі" [12].

Після першої світової війни польський уряд з деякою недовірою ставився до спортивно – гімнастичної організації "Сокіл". Ще важчі часи для чеських спортивних організацій настали після

приходу на Західну Україну Радянських військ. З початком Другої світової війни, організація "Сокіл" на Рівненщині та її активні члени, вимушені були емігрувати до Чехословаччини.

На території Волинської та Рівненської областей була велика кількість членів чеської громади, яка входила до спортивно – фізкультурної організації "Сокіл". Зупинимося на діяльності деяких з них і спробуємо проаналізувати їх вплив на розвиток спортивно-гімнастичного руху на Рівненщині[1, 3].

"Сокіл" Дубно. Рік заснування невідомий, кількість членів теж не вдалося з'ясувати, але ця організація згадується в багатьох закордонних довідниках тому ми вносимо її заснування та існування до нашої наукової статті.

"Сокіл"Глініск (Глініск Чеський). Організація була заснована у 1932 році, більш точніші дані про її діяльність та активність членів нам не вдалося віднайти, але вона також згадується у міжнародних довідниках.

"Сокіл" Гульч Чеська. Організацію було засновано в 1930 році і, в момент створення, вона налічувала близько 40 членів. У 1931 році, в її рядах вже було 110 членів – 50 чоловіків і жінок та 60 учнів. Організація мала хороший спортивний зал і показувала чудову активність її членів. 16 серпня 1931 року "Сокіл" провів відкрите спортивне тренування, в якому прийняло участь понад 255 гімнастів. В 1932 почалося будівництво Сокольського спортивного будинку в якому був гарно обладнаний спортивний зал і побудований літній тренувальний спортивний майданчик. Фінансові труднощі вплинули на зменшення активності членів організації. В 1936 відбулося значне поліпшення фінансового становища і організація знову показала хорошу активність її членів не тільки у спортивних але і у всіх сферах діяльності. Об'єднання організувало показ двох п'єс, в березні відсвяткувало день народження Т.Г. Масарика і 28 жовтня 1936 року провело святкування Дня незалежності Чеської республіки [1, 6, 9].

В лютому 1938 року відбувся спортивний відбір членів спортивної організації для поїздки на 10 з'їзд "соколів" в м. Прага. Для поїздки відібрали 57 осіб, у тому числі 13 гімнастів. З 1939 року ми не знайшли детальної інформації про діяльність цієї організації.

"Сокіл"Мирогоща. Вперше об'єднання було засноване вже в 1893 році, але після декількох років існування його діяльність була припинена. По новому заснування і діяльність організації була відновлена в 1930 році і кількість її активних членів налічувала 50 чоловік. 13 червня 1931 року сокольській організації була доручена ідея проведення районних показових виступів за участі 256 членів з Волинських сокольських об'єднань. У 1935 році "сокольська організація" розпочала будівництво "соколовні" – культурного центру для проведення зібрань та змагань, а також для слави 100-ї річниці з дня народження Мирослава Тирша – засновника сокольського руху не тільки в Чехословаччині але і у всьому світі. 21 вересня 1935 року відбулися показові виступи членів "сокольської організації" в яких змагалася велика кількість учасників.

"Сокіл"Рівне. "Сокольська" організація в м. Рівне була заснована в 1930 році і налічувала 55 членів. В цьому ж році вперше були зорганізовані та проведені показові виступи гімнастів в яких прийняли активну участь і спортсмени з Квасилова та Здолбунова. У 1931 році об'єднання вже налічувало 160 активних членів, 90 – дорослих, 20 – юнаків та дівчат та 50 школярів та школярок. Крім спортивних тренувань та змагань, об'єднання організувало освітні лекційні заняття, лялькові спектаклі [1,6,9].

"Сокіл" Квасилів. Гімнастичне товариство "Сокіл" утворилося в 1911 році. Першим головою цього товариства був обраний Антонін Перний. Уже наступного року товариство організує перші показові громадські виступи своїх членів. Перша світова війна не обійшла квасилівських чехів стороною. Досить сказати, що 20 відсотків чеського населення, в тому числі 18 членів товариства "Сокіл", брали участь у боях за свободу своєї нової батьківщини.

Заняття в "Соколі" проводилися двічі на тиждень, вони були безкоштовні. Змагання-олімпіади проходили спочатку раз у три роки, а потім щорічно. Керувала цією організацією рада. Приїжджали спортсмени-чехи з усієї Волині, і з Чехії.

Гімнастичне товариство "Сокіл" у Квасиліві гідно виконувало свою високу роль не тільки в селі, але й на Рівненщині. Адже воно підтримувало тісні зв'язки зі старою батьківщиною, посилоало своїх членів на зльоти у Прагу, запрошувало з Чехії представників тамтешніх сокольських організацій з тим, щоб вони виступили на Рівненщині і на Волині. Кілька поїздок гімнастів було організовано у Луцьк, де квасилівські спортсмени спільно займалися зі спортсменами-поляками.

В 1926 році, з Рівненщини, у Прагу відправили делегацію на VIII Всесокольський зліт. Із кожним роком кількість сокольських організацій на Рівненщині зростала. Зводилися громадські будинки, в яких були обладнані просторі зали для занять фізичною культурою, причому вони постійно поповнювалися спеціальними гімнастичними снарядами. І це справді було чудове видовище, коли молодь сходилася на заняття (тренування), і тоді неодмінно звучали народні пісні, не вщухали бесіди. На соколівський зліт у Празі, в 1926 році, поїхало з Рівненщини 120 чоловік [1,6].

Квасилівський район із 1934 року організовує свої змагання і три роки поспіль переможцем на них виходив Мікулаш Мартінек. Таким чином, він тричі володів перехідним призом – прекрасним щитом, який був виготовлений за розпорядженням В. Сваровського.

Згодом курси гімнастики були організовані у Мирогощі, їх вів тренер Ербан. В Квасилові ці курси проводили Анна Мартінкова, Марія Жидліцька і Владимир Мартінек. У 1937 році була організована поїздка у Боратин і Мирогощу на змагання з волейболу. У 1928 році було закладено фундамент для будівництва першого громадського будинку для занять гімнастикою – "соколовни". Повністю збудувати його вдалося тільки в 1932 році. Після I Світової війни самодіяльним театром керували Вацлав Странський і Антонін Перний. Пізніше – Ян Странський, академічний художник, який сам же і оформляв куліси. Після його смерті театром керували Ян Зах і вчитель В. Томаш. На зльоті гімнастичного товариства у Львові в 1933 році брали участь 8 спортсменів із Квасилова. Вони там були як офіційна делегація, з прапором своєї організації. От же, представники молодшої генерації квасилівських чехів жили цікавим і спортивним життям, під керівництвом Яна Заха (пізніше – Антоніна Кутка) ставили театральні постановки[4,6,9].

У підготовці до X Всесокольського зльоту в Празі, що відбувався у столиці в 1938 році, брало участь багато квасилівських гімназистів. Коли ж проходили підрайонні змагання чи публічні виступи, вся чеська Рівненщина сприймала це як велике справжнє свято, і таке почуття власної гідності було на обличчях "соколів", одягнутих в однакову форму – червону сорочку та пір'їнка на шапочках. Десятий зліт перетворився у величезну сокольську маніфестацію, став національним святом усіх чехів, своєрідною вершиною всіх попередніх зльотів.

На жаль, різноманітна, плідна діяльність "Сокола" була перервана війною. Відродження гімнастичного товариства відбулося вже після розгрому і рееміграції волинських (в тому числі й квасилівських) чехів на стару батьківщину. Вихідці з Квасилова взяли там участь у сокольському з'їзді і змаганнях, що відбулися 29 червня 1944 року в Лоунах, і між багатьма учасниками змагань Мікулаш Мартінек зайняв 4 місце. Вони також були на XI Всесокольському зльоті, що відбувся наступного року в Празі (1945 р.) [10, 11, 12].

Свої досягнення у гімнастиці та різних видах спорту члени товариства демонстрували на спеціальних звітних виступах, спортивних змаганнях, окружних і дільничних з'їздах, загально-сокольських злетах (на Рівненщині у досліджуваний період їх відбулося два). Доброю традицією стало проведення показових занять з призовниками. Товариство "Сокол" започаткувало проведення фахових курсів з підготовки інструкторів з фізкультури для роботи в провінційних містах та селах. Вперше на Волині у 1925 р. такий цикл занять було організовано в м. Рівне.

З початком Другої світової війни, спортивна активність організацій була призупинена і діяльність багатьох спортивних "сокольських" об'єднань з Рівненщини згорнула свою просвітницьку активність. Велика кількість представників чеської громади і активних членів Сокольського руху вимушена була емігрувати до своїх земель, до Чехії. Проте, поряд з діяльністю "сокольства" на Рівненщині та на Волині, ширився і розвивався фізкультурно – оздоровчий рух [12].

Висновок та перспективи подальших досліджень

Утворення та активна діяльність різноманітних громадських об'єднань, що виявилися одним із важливих інструментів формування політичної свідомості населення, а відтак, впливу на суспільно-політичне життя Рівненщини, сприяли розбудові громадянського суспільства, зокрема зростанню політичної та фізкультурно – оздоровчої культури соціуму.

Використані джерела

1. Василюк В.М. Історія фізичної культури : Навчальний посібник / В. М. Василюк. – Рівне: Волинські обереги. – 2015. – 308 с.
2. Войнаровський А.М. Розвиток фізичної культури та спорту на Волині в 1930–1950-х роках / А. М. Войнаровський // Слобожанський науково-спортивний вісник. – Х., 2011. – № 4. – С. 249–255.
3. Гон М. Голокост на Рівненщині (Документи та матеріали) / М. Гон. – Дніпропетровськ: Центр "Ткума"; Запоріжжя: Прем'єр, 2002. – С. 12
4. Енциклопедія історії України: в 5 т. / Ред. кол. : В.А. Смолій (голова) [та ін.]. – К.: Наук. думка, 2003. – 247 с.

5. Каверно Б. І. Сокільський і січовий гімнастичний рух у Галичині на початку XX століття / Б. І. Каверно // Традиції фізичної культури в Україні. – К.: [б. в.], 1999. – С. 62–74.
6. Лимич А. Квасилів: Фрагмент історії: в 2-х т. – Т.1 / А. Лимич. – Рівне: Волинські обереги, 2011. – 400 с.
7. Трофим'як Б. Є. Фізичне виховання і спортивний рух у Західній Україні (з початку 30-х років XIX ст. до 1939 р.) / Б. Є. Трофим'як. – К.: Віпол, 1997. – 420 с.
8. Kozakova Z. Sokolskeslety 1882 – 1948 / Z. Kozakova. – Praha, 1994. – 48 s.
9. Kren J. Konfliktnispolecenstvi. Cesi a Nemci 1780– 1918/ J. Kren. – Praha, 1990. – 224s.
10. Med O. Nasebrannevychova II Sokolskazupa Havlickova 1886. – 1936/ O. Med. – Kutna Hora, 1938. – S. 138-140.
11. Novotny J. Sokol vzivotenaroda / J. Novotny. – Praha, 1990. – 40 s.
12. Ze sportu // Życie Wołynia. – 1924. – №12. – S. 12.

Vasylyuk V.

ACTIVITY OF THE "SOKIL" ORGANIZATION IN RIVNE REGION DURING 1920-1939 YEARS

The article presents a historical analysis of the "Sokil" movement in Rivne region during 1920-1939 years of XX century.

While writing author used the method of theoretical analysis and synthesis of information. Also the archival funds were used. A large number of analyzed literature was published in Czech. The translation of literature in the Czech language was done by the author.

The analysis of the literature showed that, despite the large amount of information on the development of physical culture and sports of Ukrainian lands (which were under Polish rule), there isn't enough information about the development of the "Sokil" public sports organizations in Rivne region during 1920 -1939 years.

The article reveals the activity of the "Sokil" organization in Rivne region in 1920-1939 years, which resulted in the creation of 20 "Sokil" patriotic organizations, including such in Rivne, Dubno, Zdolbuniv, Kvasyliv and Mirogoshcha. The subdivision in Rivne had a possibility to organize some sport competitions and performances of their members, where about 4,200 athletes, including 2700 students, have taken part.

The activity of the "Sokil" movement proved to be an important tool for the formation of political consciousness of the population and, consequently, to have an impact on the socio-political life of Rivne region, and to contribute to the development of civil society (in particular, the growth of political and sports-recreational cultural partnerships).

Key words: Physical Education, history, Rivne region, society, the "Sokil" movement, sports movement, gymnastic partnerships, patriotic education, the "Sokil" meeting.

Стаття надійшла до редакції 12.09.2015 р.